

„Dansk. Resultatet af århundreders bestræbelse at klare sig med et minimum af artikulatorisk energi“

Lidt om dansk og svensk på tværs af Øresund

Af **Leif Kajberg**

Medlem af *Frit Nordens redaktion og styrelse*

Nordisk Kulturfonds store sprogundersøgelse „Internordisk sprogforståelse“ (2005) viste, at nabosprogforståelsen blandt nordiske unge er forringet siden 1970-erne (da den foregående undersøgelse fandt sted). I de fleste nordiske lande er nabosprogundervisningen i skolerne ikke mere en selvindlysende sag. Ligesom svensk i Finland er dansk i Island blevet svækket. Samtidig er der, som påpeget andetsteds i dette temanummer om sprog i Skandinavien, masser af eksempler på, at det ikke står for godt til, når det gælder kendskabet til dansk i Sverige og til svensk i Danmark. Færdighederne i og viljen til at gøre brug af skandinaviske sprogfærdigheder i kontakten med medborgere, fagfæller, forenings- og organisationsrepræsentanter o.l. i nabolande er generelt svindende. Ikke så få vil helst slå over i engelsk, og når der holdes konferencer og seminarer for forskere og undervisere i en skandinavisk eller nordisk sammenhæng, er indlæg, præsentationer og diskussioner ofte på engelsk. Er der blot en enkelt balter eller en anden ikke-nordisk kollega til stede, går man typisk med til, ganske servilt i øvrigt, at kommunikere på engelsk. Flexibiliteten og den gode vilje sejrer, men udnyttelsen, træningen og vedligeholdelsen af skandinavernes egne sprog som et middel til at gøre sig forståelig på sit eget sprog og dermed sætte sig ud over de indbyrdes sprogforskelle bliver dermed sorteper. Samtidig har flere virksomheder med forankring i Danmark, Norge og Sverige, eksempelvis banker, engelsk som koncernsprog. Dvs. nordmænd, danskere og svenskere, der er samlet til møde et sted i Skandinavien, gennemfører som følge her-

af deres samtaler og forhandlinger på engelsk. Det er da kunstigt, men sådan er sprogpolitikken i en række store virksomheder med filialer i Skandinavien.

Sprogudvikling i Øresundsregionen

I det dansk-svenske grænseland, i Øresundsregionen, er situationen dog en lidt anden. Her er der tegn på, at udviklingen går i en mere positiv retning. Her man i de senere år kunnet iagttage en stigende interesse for og et øget fokus på svensk-dansk sproglig kommunikation. Den øgede opmærksomhed omkring dansk-svensk sprogproblematik er blevet godt hjulpet på vej af den politiske satsning på Øresundsregionen og dens udbygning: opprioriteringen af erhvervsudviklingen og opgraderingen af infrastrukturen i området med Øresundsbroens etablering. Broen har, som alle ved, ført til en stigning i samfærdslen, og mobiliteten på tværs af Øresund er således øget markant de sidste par år. Den forbedrede trafikale kapacitet har også resulteret i ændringer i bosætningsmønstret i regionen, idet et betydeligt antal danskere har valgt at slå sig ned i Skåne, typisk i Malmø. Lavere skatter og leveomkostninger anføres ofte som en af de dominerende årsager til flyttetrafikken på tværs af sundet. Andre faktorer er Øresunds-universitetet, universitetssamarbejdet på tværs af Sundet og de mange pendlende studerende på vej til kurser og forelæsninger. Med andre ord, den fysiske barriere ned gennem Øresund er væk, og ganske mange formelle barrierer i form af regler og strukturer er gradvis blevet mildnet eller fjernet som følge af det nordiske samarbejdes og EU-direktivernes udjævnende effekt. Men vi hører

naturligvis stadig historier i medierne om skatteregler og kompliceret arbejdsmarkedsjura, der hæmmer væksten i transport, mobilitet og økonomi i Øresundsregionen. Det skal medgives, at Øresundseuforien i slutningen af 1990'erne og efter broåbningen i 2000 lagde sig igen. Brobegejstringen dampede af, og det blev også afspejlet i medierne. Overskrifterne på avishistorierne ændrede karakter bl.a. efter mønstret „Broeffekten udeblev.“ Der kom samtidig mere fokus på hverdagens problemer i Øresundsregionen, fx dem, der har rod i beskatningsforhold og stive arbejdsmarkedsregler.

Nordisk sprogforståelse på hverdagsplanet: den lavpraktiske tilgang

Interessen for svensk og dansk sprog, de to nabosprogs ordforråd og historie og praktisk dansk-svensk sprogforståelse fik et kraftigt løft i de år succesprogrammet Øresunddirekt gik i æteren. Det blev sendt på Københavns Radio og i Sydsverige og med en dansk og en svensk studievært. Det nåede ud til hele Øresundsregionen, og lyttertallet nåede op på mellem en kvart og en halv million. Men den skandinaviske og nordiske sprogdimension lever undertiden sit eget ofte oversete hverdagsliv. Det er eksempelvis de færreste forbrugere, der tænker nærmere over, at mange af de dagligvarer – typisk fra Coop-koncernen, altså Brugsen, Kvickly etc., som de lægger i indkøbs-vognen – er påtrykt varedeklarationer og brugsanvisninger mv. i nordiske sprogvarianter. Ingen undrer sig over, og det betragtes som noget nær en selvfølge, at man på en jordbærjuice-plastflaske-etiket skriver på nordisk med skråstreger for svenske/danske/norske afvigende gloser/sproglige varianter. Med tanke på et fælles nordisk/skandinavisk hjemmemarked. En oplagt måde at indhøste stor-driftsfordele på. Med andre ord et upåagtet gennembrud for den dagligdags nordiske sprogforståelse og en tavs succeshistorie.

En anden succeshistorie er, at vi fra dansk side med et fingerknips stort set kan hente ung svensktalende arbejdskraft til sports-butikken på Strøget i København eller til stormagasinet i Lyngby ved at gå over Sundet, samtidig med at man ofte konfronteres med nyheder om, hvor

besværligt det er at få østarbejdere hertil, underbetaling og grov udnyttelse af fx polske håndværkere mv. Og de klarer sig fremragende, de unge svenskere, de overvinder hurtigt sproghurdlen, og der er ingen problemer med at kommunikere med de danske kunder over disken. Sprognetmme og nabosprogskendskab hjælper også på mulighederne for at lokke ansatte inden for sundhedssektoren i Skåne til at søge job i Storkøbenhavn og Nordsjælland. Et eksempel: Et plejepersonale-stillingsopslag fra en nordsjællandsk kommune (Hørsholm), blev bragt i skånske medier, og til social- og sundhedsdirektørens overraskelse og glæde, var der flere som reflekterede og var villige til at pendle eller flytte efter et job på den danske Øresundskyst.

Arbejdskraftmangel har fx også fået flere danske pengeinstitutter til at få øjnene op for potentialet på den anden side af Øresundsbroen.

Man kan samtidig notere, at interessen for at lære dansk blandt unge har fået en opblomstring i Skåne, og en del gymnasier har i konsekvens heraf ladet dansk sprog indgå som en del af fagudbuddet. Man kan så diskutere, om det er den rigtige vej at slå ind på, at lade eleverne lære dansk i en decideret kursusammenhæng, som et egentlig fremmedsprog. Måske var det bedre at satse på sprogforståelsesdimensionen og den praktiske kommunikation mellem skandinaver. Desværre er der ikke noget, der tyder på, at svensk tilsvarende er ved at finde vej til de østdanske gymnasiers overfyldte undervisningsplaner.

Det halter med sprogforståelsen på begge sider af Sundet

I det hele taget står det ikke for godt til med den fælles sprogforståelse; der er mange knaster. I hvert fald synes det at være gået tilbage med danskernes og svenskernes evne til at forstå hinanden. Det er budskabet i en artikel af Magnus Jando i nyhedsbrevet Fokus Öresund, nr. 4, 2006. „Danskar och svenskar sämre på att förstå varandra“ er artiklens overskrift. Og han fortsætter: „Trots att allt fler danskar flyttar till Skåne har danskarnas förmåga att förstå grannspråken rasat mest i Skandinavien. Och svenskarna är sämst av alla, särskilt förståelsen av danska har försämrats. Klart bäst är norrmännen.“ Det frem-

går af den seneste undersøgelse af Internordisk Sprogforståelse (INS). Opsatsen bygger på et interview med sprogforsker *Lars-Olof Delsing*, Lunds Universitet. Han undrer sig over, at det er gået så meget tilbage for danskeres nabosprogsforståelse. Han mener, at tilbagegangen hænger sammen med *holdninger* og at det ikke har så meget at gøre med, at danskerne skulle være blevet dårligere rent sprogligt, med hensyn til sprogbeherskelse. Før var det helt klart svenskerne, der klarede sig dårligst med hensyn til nabosprogsforståelsen i Skandinavien. Men svenskerne har ikke tabt så meget terræn på dette punkt som danskerne åbenbart har. Lars-Olof Delsing studser over og fremhæver, at københavnere er dårligere til at forstå svenskere end århusianere, og at forskellene i nabosprogsforståelsen, når man sammenligner yngre og ældre danskere, også er mest fremtrædende i Københavnsområdet. Det kan dog til dels være et storbyfænomen, eftersom fx også folk i Stockholm har det sværere med at forstå nabosprogene. Den mest åbenlyse forklaring på, at nabosprogsforståelsen i Skandinavien ikke har det så godt, finder Lars-Olof Delsing i globaliseringen og i tendensen til på vore breddegrader at falde på næsen for alt, som kommer vestfra, dvs. den anglo-amerikanske påvirkning kulturelt, samfundsmæssigt og sprogligt. TV og medierne i det hele taget har spillet en lidet glørværdig rolle her. Men hvad er så recepten og løsningen, hvad skal vi gøre for at modvirke, at vi bliver endnu ringere til at forstå hinanden på tværs af Sundet og de interskandinaviske grænser?

Løsningsmodellen er for Lars-Olof Delsing frem for alt mere nabosprogsundervisning i skolesystemet. I undersøgelsen oplyste 50 procent af de danske børn og unge, men kun 25 procent af de yngste medborgere i Stockholm, at de havde modtaget undervisning i nabosprog. Skolen løser ikke alle problemerne, men engagerede lærere kan gøre meget, fremfører Delsing. Men helt sort ser det dog ikke ud, for der findes trods alt politisk opbakning til sproginitiativer, der findes nabosprogsundervisning i større eller mindre omfang, og trods TV's forsømmelser findes der dog også en dækning af, hvad der sker i de skandinaviske nabolande, socialt, kulturelt mv. Se artiklens tekst på <http://osb.oeresundsbron.dk/library/?obj=4302>

Gymnasieeleverne og nabosprogene

Der er publiceret en hel del faglige studier af den dansk-svenske sprogudvikling i de senere år - specielt om Øresunds-regionen. En af de forskere, som i Danmark har beskæftiget sig med udviklingen i dansk-svensk kommunikation og sprogforståelse, er *Robert Zola Christensen*, der var ansat som adjunkt i dansk sprog på Syddansk Universitet i Kolding 2001-2005, og som p.t. underviser på Lunds Universitet. Zola Christensen har publiceret en dansk grammatik for svenskere. Han er desuden romanforfatter. Han har sammen med *Katarine Lundin Åkesson* skrevet artiklen „Kommunikationsstrategier i svensk-danska samtalsrum - några inledande iakttagelser“ (om sproget i Øresunds-regionen), der er publiceret i det 37. bind af de nordiske sprognavns fælles årsskrift *Språk i Norden/Sprog i Norden* (juli 2007, s. 93-104). Robert Zola Christensen og Katarina Lundin gennemførte for nogle år siden en sammenlignende dansk-svensk sprogstudie koncentreret om gymnasiasters sprogforståelse.

Undersøgelsen, der udgjorde en del af et større projekt med titlen „Bron och språket. En undersökning av dansk-svensk språk-förståelse före och efter Öresundsbron“, blev gennemført af Institutionen för nordiska språk ved universitetet i Lund og Institut for nordisk filologi ved Københavns Universitet med økonomisk støtte fra Øresundsuniversitetet. Christensen og Lundin sammenligner i deres studie svenske og danske gymnasiasters forståelse af nabosprogene/hinandens sprog, i skriftlig form, i byerne Malmø, København, Helsingborg, Helsingør, Næstved og Växjö. Undersøgelsen viser, at gymnasieeleverne i Helsingborg og Helsingør er bedst til at forstå hinandens sprog. Det har formentlig noget at gøre med nærhedsfaktoren og det forhold, at udveksling på tværs af Sundet har været en skolemæssig prioritet.

Det viste sig også, at de danske gymnasieelever var bedre til at forstå nabolandstekster end svenske elever. Forskellene var dog mindre udtalte, når det drejer sig om det talte sprog. Det er planen at gentage undersøgelsen efter 5 og 10 år med henblik på at kortlægge Øresundsbroens indvirkning på sprogforståelsen i regionen.

fortsattes næste side

Dvs. om der kan konstateres en langtidseffekt på sprogforståelsen.

Supplerende henvisninger

Delsing, Lars-Olof: **Bron och språket** – en undersökning av dansk-svensk språkförståelse. Språk i Norden/Sprog i Norden, 2002. s. 101–114.

Grünbaum, Catharina: **Nordisk språkförståelse – att ha och mista**. En rapport baserad på fyra konferenser om nordisk språkförståelse „Det omistliga“. Utgiven av Fondet for dansk-norsk samarbeid (Lysebu og Schæffergården), Hanaholmen, Hässelby Slott, Nordisk Sprogråd og Voksenåsen [uden udgivelsesår]. På s. 12-15 en omtale af „Skandinaviens grannspråksforståelse“; endvidere et afsnit, der behandler forestillingerne om nordisk sprogforståelse, som indledes med nogle populære forestillinger eller myter, som skydes ned eller punkteres: Skånska är lättare för än rikssvenska för danskar“; „Nynorska är lättare för svenskar än bokmål“, „Svenskar förstår engelska bättre än grannspråk“. Skriftet, som rummer mange tankevækkende iagttagelser, er tilgængeligt som pdf-fil på <http://www.nordisk-sprakrad.no/DET-OMIS.PDF>

Interview med Robert Zola Christensen om **sprogforståelsen i Øresundsregionen** i dagbladet *Information* kan ses på: <http://www.information.dk/75494>

Kristiansen, Tore: **Nabosprog i Øresundsregionen**. Et studie af reaktioner på sproglig tilpasning. I: Jens Cramer, Mette Kunøe og Ole Togeby (red.): *Teorien om alt*. Århus: Wessel og Hitfeldt, s. 173-185.

Kristiansen, Tore: **Holdninger til sproglig konvergens over Øresund**. I: Petter Dyndahl og Lars Anders Kulbrandstad (red.): *High fidelity eller rein jalla? Purisme som problem i kultur, språk og estetikk*. Vallset: Oplandske Bokforlag, s. 53-65.

Gillberg, Lin: **Fjäril bli till sommarfluga**. Problematik vid översättning från danska till svenska. Malmö Högskola, 2005 (universitetsopgave). Indeholder bl.a. baggrundsinformation om dansk og svensk sproghistorie, oversættelsesteori og –problematik med skildring af lumske ligheder og en gennemgang af generelle forskelle mellem svensk og dansk skriftsprog. Plus oversættelse af danske kulturtilknyttede ord. Tilgængelig på: <http://dspace.mah.se:8080/bitstream/2043/1750/1/linngillberg.doc>